

ENGELLİLER VE İSLAM

"Engelli" kavramı; zihin, ruh, beden ve uzuvlarda bulunan bir ârıza ve hastalık sebebiyle hayatını sürdürmede, işlerini görmede ve topluma uyum sağlamada sıkıntısı bulunan kimseleri ifade eder. **Engelliler** "özürlü" kavramı ile de ifade edilmektedir. Özürlüler hakkında hazırlanan kanun tasarısında "engelli" şöyle tanımlanmaktadır: "Doğuştan veya sonradan, herhangi bir hastalık veya kaza sonucu, bedensel, zihinsel, ruhsal, sosyal, duyuşsal ve duygusal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılamada güçlükleri olan bireydir." (Madde 3/a.)

İster sağlıklı ister engelli olsun her insan, Allah'ın yeryüzünde yarattığı en kıymetli ve en değerli varlıktır.

لقد خلقنا الانسان في احسن تقويم "Biz gerçekten insanı en güzel biçimde yarattık" (Tin, 95/4), anlamındaki âyet, Allah'ın insanları en güzel ve en mükemmel biçimde yarattığını ifade etmektedir

Yüce Allah, insanları servetleri, ırkları, renkleri, cinsiyetleri, dilleri, nesepleri, fizyolojik yapıları, engelli veya sağlıklı oluşları açısından değerlendirmez. Onları îman, sâlih amel, güzel ahlâk, ibadet ve itâatleri veya inkâr, şirk, nifâk, isyan ve kötü davranışları, takva veya zulüm sahibi olup olmamaları açısından değerlendirir.

ان اكرمكم عند الله اتقيكم "Allah katında en üstün olanınız en muttakî olanınızdır" (Hucûrât, 49/12) anlamındaki âyet ile

ان الله لا ينظر الى صوركم و اموالكم و لكن ينظر الى قلوبكم و اعمالكم "Allah sizin sûretlerinize ve servetlerinize bakmaz. Fakat kalplerinize (îman veya inkâr halinize) ve amellerinize bakar"¹ anlamındaki hadis, bu gerçeği ifade etmektedir. Kur'ân ve hadislerde engellilere bu bağlamda yer verilmektedir.

Kur'ân Engelliler Hakkında Ne Diyor

Kur'ân'da görme, işitme, konuşma, ortopedik ve zihinsel engelliler ile hastalıklardan söz edilmektedir. Konu ile ilgili âyetlerin büyük çoğunluğu mecâzi anlamdadır. Fiziksel anlamda engellilik ve hastalık ile ilgili âyetlerin sayısı oldukça azdır.

a) Fiziksel anlamda körlük:

Sorumluluk bağlamında; ليس على الاعمى حرج "Köre güçlük yoktur" (Nur, 24/61. Fetih, 48/17) anlamındaki âyet, görme engellilerin savaşa katılma zorunluluğunun bulunmadığını ifade etmektedir.

Benzetme bağlamında; Allah, inkâr edip isyan edenler ile îman edip sâlih amel işleyenleri kör ve sağır ile işiten ve gören insanlara benzetmektedir:

مثل الفريقين كالأعمى و الأصم و البصير و السميع هل يستويان مثلا افلا تذكرون "Bu iki zümrenin durumu kör ve sağır ile gören ve işiten kimseler gibidir. Bunların durumları hiç birbirlerine denk olur mu? Hâlâ düşünmez misiniz?" (Hâd, 11/24).

Bu âyette, sadece bir durum tespiti ve benzetme yapılmaktadır, yoksa görme ve işitme engelliler yerilip aşağılanmamaktadır. Böyle bir şeyi Allah hakkında düşünmek bile mümkün değildir.

Değer verme bağlamında; Allah'a ve Peygambere yönelen görme özürlü insan, inkâr edip isyan eden zengin ve itibarlı insandan daha değerlidir. Bu husus, Abese suresinin ilk on iki âyetinde açıkça bildirilmektedir. Âlemlere rahmet, bütün insanlara peygamber, örnek, uyarıcı ve müjdeci olarak gönderilen Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.) Mekke'nin ileri gelenlerini dine davet ile meşgul olması sebebiyle bir a'ma ile ilgilenmediği için uyarılmıştır:

عبس و تولى ان جاءه الاعمى و ما يدريك لعله يزكى او يذكر فتنفعه الذكرى اما من استغنى فانت له تصدى و ما عليك الا يزكى و اما من جاءك يسهى و هو يخشى فانت عنه تلهى كلا انها تذكرة فمن شاء ذكره

"Kendisine o a'mâ geldi diye Peygamber yüzünü ekşitti ve öteye döndü, yüz çevirdi. (Ey Peygamberim!) Ne bilirsin belki o a'ma temizlenip arınacak; yahut öğüt alacak da bu öğüt kendisine fayda verecek, kendisini muhtaç hissetmeyene gelince sen ona yöneliyor, onun sesine

¹ Müslim, Birr, 34, III, 1987; İbn Mâce, Zühed, 9, II, 1388; Ahmed, II, 285.

kulak veriyorsun, (istemiyorsa) onun temizlenmesinden sana ne, ama sana Allah’a derin bir saygı ile korku içinde koşarak geleni bırakıp ondan gaflet ediyorsun; hayır böyle yapma, çünkü bu (Kur’ân sureleri) bir öğüttür, dileyen ondan öğüt alır.”

Peygamber efendimiz (a.s.), Mekke’nin zengin ve ileri gelenlerinden Ebu Cehil (Amr ibn Hişam), Ümeyye ibn Ebî Halef, Abbâs İbn Abdülmuttalib ve Utbe ibn Ebî Rebî’a ile özel bir görüşme yapar, bunları İslam’a davet eder. İslam’ın güçlenmesi açısından bu kimselerin Müslüman olmalarını çok arzu eder. Peygamberimiz Ümeyye ibn Halef ile konuşurken Fihrist oğullarından Abdullah ibn Ümmi Mektum adında görme özürü birisi gelir ve Peygamberimizden kendisine Kur’ân’dan bir âyet okumasını ister. ‘Ey Allah’ın Peygamberi! Allah’ın sana öğrettiklerinden bana öğret’ der. Peygamberimiz (a.s.), sözünün kesilmesinden hoşlanmaz, yüzünü ekşitir, ondan yüz çevirir ve diğerlerine döner. Peygamberimiz sözünü bitirip kalkacağı sırada vahiy gelir, Abese suresinin konu ile ilgili âyetleri iner.

Peygamber efendimiz (a.s.), bu olaydan sonra Abdullah ibn Ümmi Mektum’a ikram etmiş, onunla konuşmuş, hatırını ve bir ihtiyacının olup olmadığını sorarak onunla ilgilenmiştir.

Tedavi Bağlamında; Kur’ân’da Hz. İsa’nın Allah’ın izni ile doğuştan körleri iyileştirdiği ve Yakub (a.s.)’ın kör olan gözlerinin iyileştiği bildirilmektedir.

“Yine benim iznimle sen doğuştan körü ve alacayı iyileştiriyordun” (Mâide, 5/110).

Yakup (a.s.), oğlu Yusuf için döktüğü gözyaşlarından dolayı gözleri kör olmuş, Yusuf’un gömleğini gözlerine sürmüş ve iyileşmiştir. Bu olay, Kur’ân’da şöyle anlatılmaktadır:

“(Yakup), 'Vah Yusuf'a vah' dedi. Üzüntüden iki gözüne ak düştü, acısını içinde saklıyordu” (Yusuf, 12/ 84).

“(Yusuf kardeşlerine) bu gömleğimi götürün, babamın yüzüne koyun ki gözleri açılsın” (Yusuf, 12/93).

“Müjdeci gelip gömleği Yakub’un yüzüne koyunca gözleri açılıverdi...” (Yusuf, 12/96).

MECÂZÎ ANLAMDA

Kur’ân’da körlük, sağırlık ve dilsizlik ile ilgili âyetlerin büyük çoğunluğu mecazi anlamdadır.

Mecâzî anlamda körlük; gözlerin varlıkları görememesi değil, insanın gerçekleri görememesi yani **“kalp körlüğü”**dür. **Mecâzî anlamda sağırlık;** Allah ve peygamberin çağrısını duymazlıktan gelmek, ilâhî gerçeklere kulak tıkamaktır. **Mecâzî anlamda dilsizlik;** gerçekleri konuşmamak, hak sözü söylememektir.

Yüce Allah, kalbi, akli ve zihni, gözleri, kulakları ve dilleri sadece eşyayı değil aynı zamanda gerçekleri anlasın, görsün, duysun ve konuşsun diye yaratmıştır.

“Allah sizi annelerinizin karınlarından hiçbir şey bilmezken çıkardı; şükredesiniz diye size kulaklar, gözler ve kalpler verdi” (Nahl, 16/78).

Yüce Allah, A’raf suresinin 179. âyetinde gerçekleri anlamayan kalp, gerçekleri görmeyen göz ve gerçekleri işitmeyen kulak sahiplerini sapık ve cehennemlik insanlar olarak nitelemektedir.

“لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ أُذُنٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولَٰئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ (١٧٩) Bunların (cehennemliklerin) kalpleri vardır ama onlarla kavramazlar; gözleri vardır ama onlarla görmezler; kulakları vardır ama onlarla işitmezler. Onlar hayvanlar gibidir, hatta daha da şaşkıncıdır. İşte asıl gafiller onlardır.”

Kur’ân’a baktığımız zaman bu anlamda kafir, müşrik ve münafıklara a’ma denildiğini görmekteyiz.

“Hiç gören ile görmeyen bir olur mu?” (En’âm, 5/50 bk. Ra’d, 13/16).

“Kör ile gören bir olmaz” (Fâtır, 35/19-20 . bk. Mümin, 40/58).

“Münâfıklar, sağır, kör (ve) dilsizdirler” (Bakara, 2/18).

“Kâfirler; sağır, dilsiz (ve) kördürler, bundan dolayı anlamazlar”

(Bakara, 171) anlamındaki âyetlerde geçen **kör** ile **gören** mecazi anlamda olup bununla kastedilen, kâfir ile mümin veya cahil ile âlim veya gâfil ile gerçeği gören insandır.

Gerçeklere gözlerini ve kulaklarını kapamış olan kâfir, müşrik ve münafıklar, gözlerini, kulaklarını ve gönlünü Allah’a ve peygambere açmadıkça ilâhî hakikatleri anlayıp göremezler. Yüce Allah, Peygamberine şöyle seslenmektedir:

“Sen körleri sapıklıklarından vazgeçirip yola getiremezsin” (Neml, 27/81. Rum, 30/53).

“Kim bu dünyada kör olursa o âhirette de kördür, yolunu daha da şaşırmıştır” (İsrâ, 17/72) anlamındaki âyette geçen (*a’mâ*) kelimesi mecâzî anlamda olup kalp gözü kör olan, dünyada Allah’ın gücünü, nimetlerini, varlığına işaret eden delileri ve doğru yolu görmeyen, Allah’a ve Peygamberine îmân etmeyen kimse anlamındadır.²

Görüldüğü gibi âyetlerde münafıklar ve âyetleri yalanlayan kâfirler, yerilme bağlamında körler ve sağırlar olarak nitelenmektedir. Hatta Allah bu tür insanların, canlıların en kötülerini olduğunu bildirmektedir:

“Şüphesiz yer yüzünde yürüyen canlıların Allah katında en kötülerini akıllarını kullanmayan sağırlar, dilsizlerdir.” (Enfâl, 8/22).

Kâfirler ilâhî gerçekleri duymazlar, çünkü **عَمَّيْهُمْ** **“inanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır”** (Fussilet, 41/ 44) Artık bu kimselerin kulaklarına hak söz girmez, Peygamber de onlara gerçeği duyuramaz, çünkü bunlar, akıllarını da kullanmazlar:

“Sağırlara hele akıllarını da kullanmıyorlarsa gerçeği sen mi duyuracaksın?” (Yunus, 42, Zuhuruf, 40).

Âhirette Sağırlık, Körlük Ve Dilsizlik

Kur’ân’da âhirette körlük, sağırlık ve dilsizlikten söz edilmektedir.

“Kim bu dünyada kör olursa o âhirette de kördür” (İsrâ, 17/72).

“Onları kıyamet günü, körler, dilsizler ve sağırlar olarak yüz üstü haşredeceğiz, varacakları yer cehennemdir” (İsrâ, 17/97).

İbn Abbâs, âhiret körlüğünü, kâfirlerin kendilerini sevindirecek şeyleri görememeleri; dilsizliği, delil ile konuşamamaları; sağırlığı, kendilerini sevindirecek şeyleri duyamamaları şeklinde yorumlamıştır.³

Zihinsel Engellilik: Kur’ân’da zihinsel engellilik hakîkî ve mecâzî anlamda **“mecnûn”** (deli) ve **“sefih”** kelimeleri ile ifade edilmektedir.

Fiziksel Anlamda

Kur’ân’da hakîkî anlamda zihinsel engellik iftira ve koruma bağlamında geçmektedir.

İftira bağlamında. Mekkeli müşriklerin Peygamber efendimize, Firavun’un Mûsâ (a.s.)’a, Nuh kavminin Nuh (a.s.)’a ve diğer kavimlerin peygamberlerine **“delî”** diyerek iftira etmeleri bağlamında geçmektedir.

“İşte böyle, onlardan öncekilere hiçbir peygamber gelmemiştir ki, ‘o, bir büyücüdür’ veya ‘o, bir delidir’ demiş olmasınlar” (Zâriyât, 51/52) anlamındaki âyet bu hususu açıkça ifade etmektedir.

Kur’ân’da zihinsel özrürlüğün ifade edildiği **“sefih”** kavramı; dînî ve dünyevî işlerde akıl noksanlığından kaynaklanan görüş ve muhakeme zayıflığı demektir.⁴ Sefih kimse zihinsel özrürlük nedeniyle aklın ve dinin gereğinin aksine hareket eder. Bunun sebebi budalalık veya akıl noksanlığıdır.

Koruma bağlamında. Zihinsel özrürlü kimse, özellikle ticârî ve medenî iş ve işlemlerde yararına hareket edemeyeceği için, Kur’ân’da velisinin onu koruyup kollaması emredilmektedir. Konu ile ilgili

²et-Taberî, Abdullah ibn Cerîr, *Câmiu’l-Beyân An Te’vîli Âyi’l-Kur’ân*, IX, 10/128. Beyrut, 1988. el-Kurtubî, Muhammed b. Ahmed, *el-Câmi Li Ahkâmi’l-Kur’ân*, X, 298. Dâru İhyâü’t-Türâsî’l-Arabiyyi, Beyrut, tarihsiz. el-Beydâvî, Abdullah bin Ömer, *Envâru’t-Tenzîl ve Esrârü’t-Te’vîl*, (Mecmûâtün minet-Tefâsîr), IV, 56. Beyrut, tarihsiz. Yazır, Hamdi, *Hak Dîni Kur’ân Dili*, V, 3192. Eser neşriyat, İst. 1971.

³ Taberî, IX, 15/168.

⁴ Yazır, I, 234.

Nisa suresinin 5. âyetinde velilere akli ermeyenlere (süfehâ) mallarını vermemeleri emredilmektedir. Bu âyette “akli ermeyenler” ile maksat mallarını saçıp savuran, gereği gibi harcayamayan kimselerdir.⁵ Ayet, malını akıllıca kullanamayan zihinsel özürllüleri yerme bağlamında değil, akıllarının yetersizliği, yararlı ve zararlı olanı ayırt edebilme yetersizliği, malını muhafazada zayıflığı sebebiyle onları koruyup kollama bağlamında zikredilmiştir.⁶

Mecâzî Anlamda

Mecâzî anlamda zihinsel özürllülük, aklın ilâhî gerçekleri anlamada kullanmamasıdır

Kur’ân’da; kâfir, müşrik ve münafıklar,⁷ buzağıya tapan Yahudiler⁸ Allah’a ortak koşan cinler,⁹ çocuklarını öldüren insanlar¹⁰ zihinsel özürllüler, akıllarını hayırda kullanmayanlar (süfehâ’) olarak nitelenmiştir. Bu kimseler, “gerçekleri anlamayan insanlar” olarak nitelenmişlerdir. (Araf 179)

Hastalar

Kur’ân’da bedensel ve zihinsel hastalıklar; dînî ruhsat bildirme, tedavi olma, Allah’a dua etme, Allah’ın hastalıklara şifa vermesi ve insanın nankörlüğünü beyan etme bağlamında geçmektedir.

Dînî ruhsat bildirme bağlamında.

“Hastaya güçlük yoktur” (Nur, 24/61. Fetih, 48/17) Savaşa katılma konusunda ruhsat bulunduğu gibi diğer dînî görevler konusunda da hasta ve özürllü kimselere ruhsat vardır.

Dinimiz kişileri ancak güçlerinin yettiği şeylerden sorumlu tutar.¹¹ Dolayısıyla özürllü, engelli ve hasta olanlar ibadetleri güçleri nispetinde yerine getirirler. Mesela namazı ayakta kılmaya gücü yetmeyen bir yere yaslanarak, buna da gücü yetmeyen oturarak, buna da gücü yetmeyen sırt üstü ve yanı üzerine yatarak ima ile kılar. Hasta kimseler hastalığı süresince oruç tutmaz, iyileşince kaza yapar. Tedavisi olmayan bir hastalığa yakalanmış ise imkanı varsa fidye verir.¹² Abdest uzuvlarından birinde yara ve sargı bulunan kimse yarayı yıkamak zarar veriyorsa sadece meshetmekle yetinir. Görme özürllü, kendisini Cuma namazına götürecek kimse yoksa Cuma namazı yerine evinde öğle namazını kılar. Akli melekelerini yitiren kimse dînî görevlerden sorumlu değildir.¹³ Bedensel engeli bulunan veya sağlığı yerinde olmayan kimse hac görevini yerine getirmekle yükümlü değildir. Çünkü hac, ancak gücü yetenlere, imkanı olanlara farzdır.¹⁴ Hasta ve bedensel engeli olanlar, ekonomik imkanları varsa yerlerine vekil gönderebilirler.

Sabırlı olma bağlamında

Bakara suresinin 177. âyetinde muttakî ve sâdık insanların nitelikleri arasında felç, bunama, kanser ve benzeri bedensel ve zihinsel hastalıklara, zarar ve sıkıntılara¹⁵ karşı sabırlı olanlar da zikredilmektedir.

Allah, musibetler karşısında insanların sabırlı olmalarını istemektedir. Biraz korku ve açlıkla; mallardan, canlardan ve ürünlerden biraz noksanlaştırmak suretiyle imtihan edeceğini bildirdiği âyetin sonunda

“Sabredenleri müjdele. Onlar, başlarına bir musibet gelince ‘biz şüphesiz (ki her şeyimizle) Allah’a aidiz ve şüphesiz O’na döneceğiz derler’” (Bakara, 2/155-156) buyurmaktadır. Böylece Allah, hem insanların musibet ile karşılaşabileceklerini, hem de musibetler karşısında insanların nasıl tavır takınmaları gerektiğini bildirmektedir.

⁵ en-Nesefî, Ebû’l-Berekât, *Medâriku’t-Tenzîl ve Hakâiku’t-Te’vîl*, (Mecmûatün Mine’t-Tefâsîr) II, 10. Beyrut, tarihsiz.

⁶ el-Hâzin, Ali b. Muhammed, *Lübâbü’t-Te’vîl fi Meânî’t-Tenzîl*, (Mecmûatün Mine’t-Tefâsîr), II, 10. Beyrut, tarihsiz.

⁷ Bakara, 2/130, 142.

⁸ A’raf, 7/155.

⁹ Cîn 72/4.

¹⁰ En’âm, 6/140.

¹¹ Bakara, 2/286.

¹² Bakara, 2/184-185.

¹³ Buhârî, Talâk, 11, VI, 168; Hudûd, 22, VII, 21; Ebû Dâvûd, Hudûd, 16, IV, 559; Tirmizî, Hudûd, 1, IV, 32; Nesâî, Talâk, 21, VI, 156; İbn Mâce, Talâk, 15. I, 658.

¹⁴ Âl-i İmrân, 3/97.

¹⁵ Beydâvî, I, 249. Hazin, I, 249. Nesefî, I, 249.

Enes b. Mâlik'in Hz. Peygamber'den naklettiği kutsi bir hadise göre Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

إذا أخذت كريمتي عدي في الدنيا لم يكن له جزاء عندي إلا الجنة *Ben kulumu –iki gözünü kastederek- iki sevgilisiyle imtihan ettiğimde o buna sabrederse, iki göze bedel olarak ona cenneti veririm*"¹⁶

من أذهبت حبيبتيه فصبر واحتسب لم أرض له ثوابا دون الجنة *Kimin iki sevgilisi (gözünü) alır da, buna sabreder ve ecrini Allah'tan umarsa, sevap olarak cennetten başka bir şeye razı olmam*".¹⁷

İnsanın hastalık, sakatlık, bedensel veya ruhsal bir sıkıntıya düşmesi sabırlı ve metanetli olabilmesi, inkâr ve isyana dalmaması şartıyla kendisi için bir bağışlanmasına ve âhirette derece kazanmasına sebep olur.

ما يصيب المسلم من نصب ولا وصب ولا هم ولا حزن ولا أذى حتى اشوكة يشاكها إلا كفر الله بها من خطاياها *"Mümin kişiye bir ağrı, bir yorgunluk, bir hastalık, bir üzüntü hatta küçük bir tasa hali isabet edecek olsa, bunlar müminin bir bölüm günahlarına kefâret olur"*¹⁸

ان العبد اذا سبقت له من الله منزلة لم يبلغها بعمله ابتلاه الله في جسده او في ماله او في ولده ثم صبره على ذلك حتى يبلغه

Kul, Allah'ın kendisi için takdir ettiği dereceye ameli ile ulaşamazsa, Allah

onun canına, malına veya çocuğuna bir musibet verir, sonra ona sabretme gücü ihsan eder ve

böylece onu Allah'ın kendisi için takdir ettiği mertebeye ulaştırır"¹⁹ anlamındaki hadisler bu gerçeği

ifade etmektedir.

Sabır, Allah'a isyan etmemek, bir imtihan geçirdiğinin bilincinde olmak, hata ve kusurlarını gözden geçirebilmek, olayları metanetle karşılayabilmektir.

Sabretmek; hastalanınca tedavi olmamak, bir musibete maruz kalınca tedbir almamak, maddî ve manevî sıkıntılardan kurtulmak için çarelere başvurmamak anlamında değildir.

Tedâvî bağlamında.

و ابره الاكمه و الابرص *"Körü ve alacayı iyileştiririm"* (Al-i İmrân, 3/49)

İslâm dininin korunmasını istediği beş şeyden birisi de sağlıklı yaşamadır.

و لا تقتلوا انفسكم *"..Kendinizi öldürmeyiniz"* (Nisa, 4/29),

و لا تلقوا بايديكم الى التهلكة *"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın"* (Bakara, 2/195)

anlamındaki âyetler;

تداووا فان الله عز وجل لم يضع داء الا وضع له دواء *"Ey Allah'ın kulları tedavi olunuz. Zira yüce Allah hiçbir hastalık yaratmamıştır ki, şifasını da birlikte yaratmış olmasın"*²⁰ anlamındaki hadis sağlığın korunması ve tedavi olunmasını öngörmektedir.

Eyyub peygamberin bedenine, malına ve ev halkına bela isabet etmiş ve 18 yıl sıkıntılı günler geçirmiştir.²¹ Eyyub (a.s.), hastalığının ve sıkıntısının iyileşmesi için Allah'a dua etmiş, (Enbiya, 83-84; Sad, 41-42) Allah'ın emri üzerine ayağını yere vurmuş çıkan sudan içip yıkanmış iç ve dış bütün hastalıkları iyileşmiş ve sıkıntıları gitmiştir. Yüce Allah Yakup peygamberi örnek vererek bedensel ve zihinsel her türlü hastalıktan kurtulmak için tedavi yollarına başvurulması gerektiğini, şifayı verenin Allah olduğunu bilmemizi istemektedir.²²

Eyyub peygamber gibi diğer Peygamberler de musibetlere maruz kalmışlardır.²³ Mesela Peygamberimiz Hz. Muhammed (a.s.), Taif'te taşlanmış, ayakları kan revan içerisinde kalmış, Uhud savaşında dişi kırılmış, yüzü yaralanmıştır. Hz. Âişe, Peygamberimizden daha şiddetli acı çeken birisini

¹⁶ Buhârî Merdâ 7, VII. 4. Tirmizî, Zühd 57. IV. 602-603.

¹⁷ ? Tirmizî, Zühd 57. IV. 602-603.

¹⁸ Buhârî, Merda, 1. VII. 2. Müslim, Birr, 52. 1993

¹⁹ Ahmed, V, 272. Ebu Davud, Cenâiz, 1. III, 470.

²⁰ Ebû Dâvud, Tıb, 1. IV, 193. Tirmizî, Tıb, 2, IV, 383; İbn Mâce, Tıb, 1, II, 1137; Ahmed, I, IV, 278.

²¹ Sâbûnî Muhammed Ali, *Safvetü't-Tefâsîr*, III, 60. Dâru'l-Kur'ani'l-Kerîm, Beyrut, 1981.

²² bk. En'âm, 14. bk. Yunus, 107. Zümer, 38. bk. Bakara, 214; İsrâ, 67; Yasin, 23 Ahzâb, 17; bk. Ra'd, 11. Neml, 62.

²³ Tirmizî, Zühd, 56. IV, 601. İbn Mâce, Fiten, 23, II, 1335.

görmediğini söylemiştir.²⁴ Müminlerin başlarına gelen musibetlere sabretmeleri durumunda, bu tavırları onların sevap kazanmalarına, günahlarının bağışlanmasına ve manevi derecelerinin artmasına sebep olur.

Engellilerle Sosyal İlişkiler

İslam, sosyal ilişkilere büyük önem vermektedir. Bu konuda sağlıklı ve engelli diye bir ayırım yapmaz. Ancak yardıma, ilgiye ve bakıma muhtaç insanlarla daha çok ilgilenmeyi teşvik eder. Peygamberimiz görme engellilere karşı kötü davrananları, mesela, onların yoluna engel olanları kınamıştır.²⁵

Hız. Hatîce validemiz, Peygamberimizi “güçsüzü yüklenen” (tahmîlü’l-kelle) kimse olarak tanıtmıştır. Bu; Hız. Peygamber’in daha peygamberlik öncesinde zayıf, güçsüz ve âcizlere arka çıktığı, onların sıkıntılarını ve ihtiyaçlarını giderme çabası içinde olduğunun beyanıdır.

Dinimiz, engellilerle ilgilenmeyi ve onlara yardımı teşvik etmekte ve bunu sevap bir davranış olarak görmektedir. Görme engelli bir kimseye yol göstermek, sağır ve dilsiz ile ilgilenmek²⁶ ve aracına binmeye çalışan bir engelliye yardımcı olmak sadakadır.²⁷

Peygamberimiz sahabeden Ebû'd-Derdâ'ya,

حبك الشيء يعمي ويصم “Bir şeyi (aşırı) sevmen, seni kör ve sağır eder!”²⁸

Demesi gibi mecazi anlamda “kör, sağır ve dilsiz” kelimelerini kullanmış ancak hiçbir engelliye bu kelimelerle nitelememiştir. Aksine insanların fiziksel nitelikleriyle aşağılanmasına karşı çıkmıştır. Annesini dile dolayarak bir köleyi ayıplayan Ebû Zerr'e,

يا ابا ذر اعيرته بامه انك امرؤ فيك جاهلية “Sende hâlâ câhiliyye (tavrı) var!” diyerek azarlamıştır.²⁹

Bu rivayetler, Peygamberimizin bırakın herhangi bir engellinin engeliyle tahkir edilmesini veya sakatlığıyla hitap edilmesini, engelsiz kimselerin dahi boyu veya rengi sebebiyle ayıplanmasına sessiz kalmadığını, aksine bu tür tavırlara sert bir şekilde karşı çıktığını ortaya koymaktadır.

Peygamberimiz engelli insanları, onları onura edecek kelimelerle nitelemiş, onlara iltifat etmiştir. Görme özürlü bir sahâbîden söz ederken, ona “basîr” (basîretli, iyi gören) demiştir.³⁰

Peygamberimiz bir gün ashabına “her gün” için sadaka verilmesi gereğinden söz eder. Sahabe, her gün için sadaka verecek imkanlarının olmadığını söyler. Bunun üzerine Peygamberimiz, sadakanın birçok çeşidinin olduğunu bildirir ve;

“Görme özürlüye rehberlik etmen, sağır ve dilsizle anlayacakları bir şekilde anlatman, bir ihtiyacı konusunda senden yol göstermeni isteyen kimseye yol göstermen, yardım isteyen kimsenin yardımına koşuşturman, koluna girip güçsüze yardım etmen, bütün bunlar senin kendine yapacağın sadaka çeşitlerindendir...” buyurur.³¹

Engellilere yapılacak bu tür yardımların sadaka olduğunu, diğer bir ifade ile Allah’a olan sadâkatin bir ifadesi olduğunu belirten Peygamberimiz, herhangi bir görme özürlüyü yoldan saptıranları, onu kasten yanlış yola yönlendirme sadakatsizliğini gösterenleri de lanetliler arasında saymıştır.³²

Peygamberimiz, من ترك مالا فللورثته و من ترك كلاً فالي “Kim ölür de mal bırakırsa, malı veresesinindir. Kim bakıma muhtaç kimseler bırakırsa (kellen) onun sorumluluğu bana aittir”³³

²⁴ Buhârî, Merdâ, 2, VII, 2; Tirmizî, Zühd, 57, IV, 601.

²⁵ Ahmed, I, 217, 309.

²⁶ Ahmed, V, 169.

²⁷ Ahmed, II, 350.

²⁸ Ahmed, V, 194, VI, 450.

²⁹ Buhârî, İman 22, I, 13; Edeb 44, VII, 85; Ahmed, V, 161; İbn Hacer, söz konusu kölenin Bilal-i Habeşî olduğunu ve annesinin Arapça’yı iyi konuşamaması veya siyâhî oluşu sebebiyle ona ‘kara karının oğlu!’ diyerek ayıpladığını açıklar. bk. İbn Hacer, el-Askalânî, Fethu’l-Bârî bi Şerhi Sahîhi’l-Buhârî, V, 313. tah. Muhibbuddin el-Hatib, el-Mektebetu’s-Selefiyye, Kahire-1407.

³⁰ Beyhakî, es-Sünenü’l-Kübrâ, X, 337. Daru’l-Kütübü’l-İlmiyye Beyrut, 1994.

³¹ Ahmed, V, 168-169, 154.

³² Ahmed, I, 217, 309, 317.

³³ Buhârî, Ferâiz, 25, VIII, 11. Muslim, Ferâiz 17, II, 1238. Ahmed II, 356, 456; IV, 131-133.

sözleriyle Devletin, hasta, zayıf, engelli, yetim ve benzeri bakıma muhtaç kimseleri koruyup gözetmesi gerektiğine işaret etmiştir.

Engellilere İş İmkamı Sağlanması

Peygamberimiz engellilere yeteneklerine göre kamu alanında görev vermiş, onları topluma kazandırmaya çalışmıştır. Engellileri başkalarına el açan bir dilenci ve toplumun üretken olmayan bir kesimi olarak görmemiştir. Aksine çeşitli hizmetlerde kendilerinden yararlanma cihetine gitmiştir. Örneğin, ortopedik özürlü (topal) Muâz b. Cebel'i Yemen'e vali olarak göndermiş, çeşitli vesilelerle Medine dışına çıktığında yerine vekalet etmek üzere 13 defa görme özürlü Abdullah İbn Umri Mektum'u vekil bırakmıştır. İbn Umri Mektum, cemaate namaz kıldırarak, uzun yıllar müezzinlik yapmıştır.³⁴ Sahabeden görme özürlü İtbân b. Mâlik kendi kabilesine imamlik yapmıştır.

Peygamberimiz bu uygulamalarıyla, engellilerin yeteneklerine uygun alanlarda istihdam edilerek onların üretici bireyler olmalarını, onları topluma kazandırma kişiliklerinin geliştirmelerini amaçladığını ve gelecek nesillere yol göstericilik yaptığını söyleyebiliriz.

Sonuç Ve Değerlendirme

İnsan, Allah'ın yeryüzünde yarattığı en değerli ve en üstün varlıktır. Allah, insanları fizik yapıları, engelli veya engelsiz oluşlarına göre değil iman, ahlak, takva veya inkar, isyan ve zulüm açısından değerlendirir. Allah katında en üstün insan en muttakî insandır.

Kur'an'da az sayıda fiziksel anlamda, çoğunlukla mecâzî anlamda görme, işitme, konuşma, ortopedik ve zihinsel engellilik ile genel anlamda hastalıklardan söz edilmektedir. Fiziksel anlamdaki engellilik, ya benzetme veya dîni görevlerde ruhsat bildirme veya tedâvi etme veya değer verme bağlamında zikredilmektedir.

Mecâzî anlamda engellilik; iman etmeyen insanların ilâhî gerçekleri anlamamaları, görmemeleri, duymamaları ve konuşamamaları bağlamında geçmektedir.

Özürlü, engelli ve hasta olan insanlar, ibadetlerini ancak güçleri nispetinde yaparlar. Bu kimselere dîni her türlü kolaylık sağlanmıştır. Aklî melekesini yitirenler ise ibadetle sorumlu değildir.

İnsanın fizikî ve ruhî varlığını sağlıklı olarak, sürdürmesi temel görevidir. Bu görevin ihmali, insanda bir takım özürlerin meydana gelmesine sebep olabilmektedir. Öte yandan insan, ölümü ve hayatı ile imtihan halindedir. Bazen nimetlerle bazen de musibetlerle imtihan olur. Dolayısıyla başına gelen her sıkıntının müsebbibi bizzat kendisi olmayabilir. İlâhî imtihanın yanı sıra, anne-baba ve toplumun da ihmal ve kusurları olabilir.

İster ilâhî bir imtihan sonucu, isterse kendisi ve diğer insanların kusuru sebebiyle olsun bir musibetle karşılaşsın insanın her şeyden önce metanet ve sabır göstermesi gerekir. Bu, sıkıntılarından kurtulmak için maddî ve manevî çarelere başvurmaya ve tedavi olması engel değildir. Aksine tedavi olmak, dertlere çare aramak Allah ve Peygamberin emridir. Mümin öncelikle bütün çarelere başvurur ancak "musibet ancak Allah'ın izni ve takdiri ile olmuştur, O, izin vermeseydi olmazdı, bunda da bir hayır vardır diyerek" rahat olma bilincini kazanabilmesi insanın Allah'a olan imanının sonucudur.

NOT: DİYK Üyesi Doç. Dr. İsmail KARAGÖZ'ün yazısından alınmıştır..

ENGELLİLER İLE İLGİLİ BAZI ANLAMLI SÖZLER:

YETERKİ İNSANIN KALBİ, VİCDANI VE ZİHNİYETİ ENGELLİ OLMASIN. ZİRA BİZİ İNSAN YAPAN KOLUMUZ, BACAĞIMIZ DEĞİL BUNLARDIR..

HER İNSAN BİR ENGELLİ ADAYIDIR.

ENGELLİLERLE ALAY ETMEYİN, BİR GÜN SİZDE ONLAR GİBİ OLABİLİRSİNİZ.

ENGELLİ İNSANLARA SAYGI, İNSANLIĞA SAYGIDIR.

BİR GÜN İŞİĞA HASRET KALABİLİRİZ. MERDİVENLER ÖNÜMÜZDE DAĞ, ADIM ATMAK EN BÜYÜK ÖZLEMİMİZ OLABİLİR. BUNU BİLEREK YAŞAMALI,

ASIL ENGEL İNSANIN KAFASINDADIR.

DAHA KÖTÜSÜNÜ DÜŞÜN, HALİNE ŞÜKRET. EMİN OL MUTLU OLACAKSIN.

³⁴ Nesâî, *es-Sünen'ül-Kübra*, V. 181. 8605. Thk. Aulgaaffâr Suleyman el-Bendârî, Seyyid Kusrevî Hasen.Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye.Beyrut-1991, V. 181, No: 8605. Ahmed, III. 19

ENGELLİ OLMAK KUSUR DEĞİLDİR.
ASIL ENGELLİLER ONLARI GÖRMEYENLERDİR.

03,12,2021
Ahmet DALAZ C. VAİZİ